

МАДАНИЯТ ЧОПРАҲАЛАРИ

ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ

CROSSROADS OF CULTURE

№2 (2019)

TOSHKENT-2019

Бош муҳаррир:

Юсупова Марина Римовна
санъатшунослик фанлари
номзоди, доцент

Главный редактор:

Юсупова Марина Римовна
кандидат искусствоведения,
доцент

Chief Editor:

Yusupova Marina Rimovna
candidate of art science, assistant
professor

Масъул котиб:

Маматқосимов Жаҳонгир
Абиркулович - доцент

Ответственный секретарь:

Маматқосимов Джаҳонгир
Абиркулович - доцент

Executive Secretary:

Mamatkasimov Jakhongir
Abirkulovich - assistant professor

Таҳрир ҳайъати:

Баяндиёв Тешавой Баяндиёвич
- санъатшунослик фанлари
доктори, профессор

Редакционная коллегия:

Баяндиёв Тешавой Баяндиёвич
- доктор искусствоведения,
профессор

Editorial team:

Bayandiev Teshavoy
Bayandievich - Doctor of Arts,
Professor

Маврулов Абдухалил
Абдулхаевич - тарих фанлари
доктори, профессор

Маврулов Абдухалил
Абдулхаевич - доктор
исторических наук, профессор

Mavrulov Abdukhalil
Abdulhaevich - Doctor of
Historical Sciences, Professor

Иброҳимов Оқилхон Акбарович
- санъатшунослик фанлари
доктори, профессор

Иброҳимов Оқилхон Акбарович
- доктор искусствоведения,
профессор

Ibrokhimov Okilkhon
Akbarovich - Doctor of Arts,
Professor

Исакулова Нилуфар
Жаникуловна - педагогика
фанлари доктори, профессор

Исакулова Нилуфар
Жаникуловна - доктор
педагогических наук,
профессор

Isakulova Nilufar Zhanikulovna -
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Нишонбоева Кундузхон
Вахобовна - тарих фанлари
номзоди, доцент

Нишонбоева Кундузхон
Вахобовна - кандидат
исторических наук, доцент

Nishonboeva Kunduzkhon
Vakhobovna - candidate of
historical sciences, assistant
professor

Хайтматова Сабохат
Агзамовна - санъатшунослик
фанлари номзоди, доцент

Хайтматова Сабохат
Агзамовна - кандидат
искусствоведения, доцент

Khaymatova Sabokhat
Agzamovna - candidate of art
science, assistant professor

Худоев Гани Муҳаммадович -
санъатшунослик фанлари
бўйича фалсафа доктори,
доцент

Худоев Гани Муҳаммадович -
доктор философских наук в
области по искусствоведению,
доцент

Khudoev Gani Muhammadovich
- Doctor of Philosophy (PhD)
in the field of art sciences,
assistant professor

Турсунметова Робия Абдулла
қизи - PhD таянч докторант

Турсунметова Робия Абдулла
қизи - PhD докторант

Tursunmetova Robiya Abdulla
qizi - PhD researcher

Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амир Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

1. Нишонбоева Кундуз Вахобовна. ЗАМОНАВИЙ ТРАНСФОРМАЦИОН ЖАРАЁНЛАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА МАДАНИЯТЛАРАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	4
2. Носирова Адиба Мансуровна. САҲНА НУТҚИ МЕТОДОЛОГИЯСИ ВА ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАДРИЖИЙ ОМИЛЛАРИ.....	13
3. Юсупова Марина Римовна. ЗНАЧЕНИЕ БИОМЕХАНИКИ МЕЙЕРХОЛЬДА В ПОДГОТОВКЕ СОВРЕМЕННОГО АКТЕРА.....	21
4. Маматқосимов Жаҳонгир Абиркулович. КАСБ-ҲУНАР ТАЪЛИМИДА НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОСНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	28
5. Мамажонов Дилшод, Кадиров Буривой. ТЕНДЕНЦИИ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА В 1950-1980 ГОДЫ И ИХ ПОСЛЕДСТВИЯ.....	34
6. Давлатов Ойбек Ғаниевич. МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНИАТЮРА САНЪАТИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ТАРИХИЙ-ИЖТИМОИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	40
7. Аҳмедова Ойгул Махамдалиевна. ХАЛҚ ТАҚВИМИНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШ ТАРИХИДА МИФОЛОГИК ҚАРАШЛАР.....	46
8. Курбанова Нигора Рахимжановна. РОЛЬ ИЗУЧЕНИЯ ПСИХОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСТВА.....	50
9. Алимджанова Нодира Абдугапаровна. ЎЗБЕК МУСИҚА МАДАНИЯТИ РИВОЖИ ТАРИХИГА БИР НАЗАР.....	56
10. Каримов Бобур. МУСИҚАЛИ ТЕАТР АКТЁРЛАРИНИ ТАРБИЯЛАШДА ЭЪТИБОР ҚАРАТИЛИШИ ЛОЗИМ БЎЛГАН ОМИЛЛАР.....	62

МАДАНИЯТ ЧОРРАҲАЛАРИ ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ CROSSROADS OF CULTURE

Нишонбоева Кундуз Вахобовна

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти доценти,
тарих фанлари номзоди

ЗАМОНАВИЙ ТРАНСФОРМАЦИОН ЖАРАЁНЛАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА МАДАНИЯТЛАРАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-0737-2019-2-1>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Ўзбекистон маданиятининг модернизациялашувида маданиятлараро ҳамкорликнинг ўрни, Ўзбекистон маданий мероси ва унинг жаҳон цивилизациясида тутган ўрни ҳамда Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепцияси асосида миллий маданиятни янада ривожлантиришга алоҳида эътибор берилганлиги қайд этилган.

Калит сўзлар: Модернизациялашув, маданиятлараро коммуникация, маданиятлараро ҳамкорлик, маданий мерос, жаҳон ҳамжамияти, концепция, миллий маданият.

Нишонбоева Кундуз Вахобовна

кандидат исторических наук, доцент,
Государственного института искусств и культуры Узбекистана

СОВРЕМЕННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

В этой статье подчеркивается важность межкультурного сотрудничества в модернизации культуры Узбекистана, роли культурного наследия Узбекистана и его значения в мировой цивилизации и дальнейшего развития национальной культуры на основе Концепции дальнейшего развития национальной культуры

на основе концепции в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: Модернизация, межкультурная коммуникация, межкультурное сотрудничество, культурное наследие, мировое сообщество, концепция, национальная культура.

Nishonboeva Qunduz Vakhobovna

candidate of history science, assistant professor of
Uzbekistan State Institute of arts and culture,

MODERN TRANSFORMATION PROCESSES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INTER-CULTURAL COOPERATION IN UZBEKISTAN

ANNOTATION

It stresses the importance of intercultural cooperation in modernizing the culture of Uzbekistan, the role of the cultural heritage of Uzbekistan and its role in world civilization and the further development of national culture based on the Concept for the Further Development of National Culture in the Republic of Uzbekistan.

Key words: Modernization, intercultural communication, intercultural cooperation, cultural heritage, world community.

Илм инсон онгу шуури, ақл-заковати, тафаккури ҳосиласи. Инсон - ақл заковатининг эса чек-чегараси йўқ. Унинг тафаккури доимо оқиб турадиган чашмага ўхшайди. У ҳамиша турфа хил янгиликлар, кашфиётлар, ихтиролар яратишда давом этаверади. Булар ҳаётда улкан юксалишлар юзага келишига хисса қўшади, тараққиёт, тамаддун йўлини очиб беради. Шунинг учун илм-фан барча даврларда тараққиётнинг мангулик чашмаси ҳисобланган ва бундан кейин ҳам шундай бўлиб қолаверади.

Бугунги тезкор жараёнда ҳеч бир мамлакат жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорликларсиз, ундан узилган ҳолда ўз ривожланиш йўлини белгилай олмайди. Илм-фан тараққиёти ҳам дунё олимлари ўртасида ўзаро ҳамкорликларни кучайтиришни талаб этмоқда. Шу ўринда улуг испан адиби Сервантеснинг "... тарих фаолиятимиз хазинаси, ўтмиш гувоҳи, бугунги кун учун ибрат ва ўғит, келажак учун огоҳлантиришдир" [6, 74] деган сўзларида катта фалсафий маъно бордир. Чунки, тарихни билмаган киши ҳар қадамда хатога йўл қўяди, ўз тарихи билан фахрланмайдиган халқ эса ўз келажagini тасаввур қилолмайди.

Бугунги кунда инсоният олдида янги глобал муаммолар пайдо бўлмоқда. Улар иқлим ўзгаришлари, экотизим ва биохилма-хилликни сақлаш, табиий заҳираларнинг тугаб бориши, тинчликни асраш, инсон руҳий экологияси каби ўткир муаммоларни қайд этиш мумкин. Уларнинг оқилона ечими эса ҳар бир инсоннинг интеллектуал салоҳиятининг ўсишини, асраш мобайнида вужудга келган қонунларни қайта идрок этиш ва янгича баҳолашни, бизни қуршаб турган борлиқни кенг миқёсда ўрганиш ҳамда тўғри илмий тадқиқот ва тажрибалар олиб бориб, назарий хулосалар чиқариш зарурлигини кўрсатмоқда. Шунини алоҳида таъкидлаш жоизки, "замонавий маданиятшунослик фанида глобаллашув шароитида

маданиятларнинг ўзаро алоқадорлиги демократия, плюрализм, толерантлик принципларига асосланиши кераклиги татбиқ қилинмоқда".

Инсон, энг аввало, фикр қилиши, бирор янги нарсани яратишни хаёлида пишиб етиштириши керак, бу пишиб етилган фикрни, ғояни сўзда ифодалаш, бошқаларга етказа олиши зарур. Шундан кейин уни ҳаётда амалга ошириши, дунё тамаддуни учун хизмат қилдириши зарурдир. Ўтмишда яшаб ўтган олис аждодларимиз ҳаётнинг юксалишида илм-фаннинг ролини ана шундай белгилаганлар.

Жаҳон тарихида илм-фанга тўсқинлик бўлган, олимлар, илм-маърифат вакиллари қувғин қилинган, қатагон этилган, тараққиёт йўллари тўсилган даврлар бўлган. Лекин, бу ҳаёт тамаддунини ҳеч вақт орқага сура олмаган. Қадимда шарқ ўлкаларида алломаларга, илм-маърифат вакилларига алоҳида эҳтиром кўрсатилган.

Бу хусусда Абу Райҳон Берунийнинг "Хоразмнинг машҳур кишилари" китобида бир воқеа келтирилади: "Хоразмшоҳ май ичиш учун саройдан чиқди. Менинг уйимга яқинлашиб, келганини билдиришни буюрди. Унинг ҳузурига чиқишга бироз кечикдим. У ҳужрам олдида тўхтаб, отдан ерга тушмоқчи бўлиб турган эди. Мен ер ўтиниб, унга отдан тушманг дея ёлвордим. У менга қараб: "Билим барча мулкларнинг энг аълосидур, барча унга интилуру, унинг ўзи келмайдур. Агар бу эски дунёда шундай қонунлар бўлмаганида эди, мен ҳузурингга келмасдим, мен келдим, яъинки мен эмас, сендаги билим юқори туради", - деб таъкидлайди [2, 10].

Бугунги кунга келиб, ҳеч бир мамлакат жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорликларсиз, ундан узилган ҳолда ўз ривожланиш йўлини белгилай олмайди. Шунингдек илм-фан тараққиёти ҳам дунё олимлари, ўртасида ўзаро ҳамкорликларни кучайтиришни талаб этмоқда. Чунки, эндиликда барча маданиятлар ўзлигини сақлаш учун модернлашишга мажбур бўлмоқдалар. Шу ўринда алоҳида таъкидлаш лозимки, Шарқда мавжуд бўлган илк Ўрта асрлар цивилизацияси бутун Ғарбга ижобий таъсир ўтказган кейинчалик эса, Ғарбда шаклланган цивилизация Шарқ тараққиётига ўз таъсирини ўтказган ва шу аснода цивилизациялар миллат, халқ ва мамлакатларнинг ўзаро яқинлашувида ҳам ижобий аҳамиятга эга бўлиб келган.

Ҳозирги кунда ЮНЕСКО Марказий Осиёда мулоқот ва тадқиқотларни кучайтиришга қаратилган аҳамиятга молик ташаббусларга етакчилик қилиб келмоқда. Олти жилдан иборат бўлган, "Марказий Осиё цивилизациялари тарихи" деб номланган китоблар туркуми ушбу минтақанинг тарихи, маданияти ва илмий ютуқларининг ўта чуқур ва муҳим илмий тадқиқотлари самарасидир. Бундан ташқари ЮНЕСКО Буюк Ипак Йўли масалалари бўйича билимлар алмашиши учун мўлжалланган, турли илмий йўналишлардаги ёндашувлар орқали олим ва тадқиқотчиларни бирлаштиришга қаратилган "Ипак йўли" онлайн платформаси инновацион ташаббусини амалга оширишни бошлаб юборди. Ушбу ташаббус, Осиё, Африка ва Европанинг 55 мамлакатини бирлаштирган ҳолда, халқаро ҳамкорлик, ривожланиш ва мулоқот юритиш мақсадида Буюк Ипак Йўлини замонавий рақамли маконда қайта тикламоқда. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин-ки, айтишда илмий қадриятларнинг инсон ва жамиятнинг маънавий камолотидаги аҳамияти каттадир.

Марказий Осиёдан етишиб чиққан улғу мутаффакирлар эътиқод далиллари

билан ақл далилларини ўзаро мувафиқлаштиришга, кенг оммани дунёвий ва диний илмларини пухта олам сирларини билишга даъват этганлар.

Шарқона дунёқараш йўналишларининг ҳозирги замон Фарб фикрига таъсири, микрокоинот ва макрокоинот уйғунлиги, инсоннинг ички дунёсини фалсафий тушуниш ахлоқий ва эстетик ғояларга тааллуқлигидадир.

Маданиятшунос олим, профессор А.А.Маврулов таъкидлаганидек, Фарб ташқи дунёни (табиатни) назарий жиҳатдан ўзлаштиришда муҳим кўрсаткичларга ва натижаларга эришган бўлса, Шарқ эса ички дунёни (инсонни) билим йўлида қатъий таъсир қолдирувчи ютуқларга эришди. Шарқ ва Фарб ижтимоий-маданий интеграциялашувида, фан ва маданиятни юқори чўққига кўтаришда Ўрта асрлардаги мутаффакирлар Абу Наср Фаробий, Абу Абдуллоҳ Хоразмий, Мусо Ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино билан бир қаторда Маҳмуд аз-Замаҳшарий, буюк муҳаддислар имом Бухорий, Ҳаким Термизий, калом илми билимдони Абу Мансур Мотуридий, улуғ фақих Бурхониддин Марғиноний, тасаввуф пирлари Аҳмад Яссавий, Нажмиддин Кубро, Абдуҳолиқ Фиждувоний, Баҳоуддин Нақшбанднинг хизматлари каттадир.

Асли Фарғоналик бўлган Аҳмад Ибн Муҳаммад ал-Фарғоний қадимги юнонларнинг астрономия ҳамда географияга доир илмий меросини тизимга бўлиб, унинг илмий асарлари XII асрдаёқ лотин тилига таржима қилиниб, бутун Европага тарқалган ва машҳур италян шоири Дантега яхши маълум бўлган. Ал-Фарғонийнинг асосий астрономик асари "Самовий ҳаракатлар ва умумий илми нужум" китоби XII асрда Европада лотин тилига икки марта, "Альфраганус" шаклида бошқа Европа тилларида нашр қилиниб, Овропо университетларида астрономиядан асосий дарслик сифатида қўлланилган.

Оврўпо олимларидан Даламбр, Брокельман, И.Ю.Крачковский, А.П.Юшкевич, Х.Зутер, Б.А.Розенфельдлар ҳам Шарқ мутаффакирлари маданий меросига хурмат билан қараб, юқори баҳолаб, ижодини бутун жаҳонга олиб чиққанлар.

Глобал ўзгаришлар туфайли инсон ва инсоният ҳаётининг ҳар бир даври, йили, куни, дақиқалари ўзгача маъно-мазмун касб этмоқда. Бу давр Шарқ ва Фарб цивилизацияларига оид умумий муаммолар, шунингдек инсониятга ва унинг ҳаётининг барча томонларига умумбашарий муаммоларни кескинлашуви ҳам олиб келмоқда. Бу эса албатта, Шарқ ва Фарб маънавий маданиятини янгича тафаккур асосида қайта таҳлил қилиб, танқидий ўрганишни талаб қилмоқда.

Бугунги кунда Президент Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан ўзбек халқининг бой маданий меросини ўрганиш, сақлаш, тадқиқ ва тарғиб қилиш, аждоқларимиз ақл-заковати, меҳнати ва маҳорати эвазига яратилган осори атиқаларни татқиқ этиш, дунёнинг турли бурчакларида сақланаётган маданий меросимиз дурдоналарини ўрганиш борасида кенг қамровли ишлар бажарилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 июндаги "Қадимий ёзма манбааларни сақлаш, тадқиқ ва тарғиб қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори ана шу мақсадларга йўналтирилган бўлиб, кўплаб ижобий натижаларга эришилмоқда.

Президент Шавкат Мирзиёевнинг илм-фан ва маданият соҳасидаги ташаббуси кенг жамоатчиликнинг эътиборини тортмоқда. Ўзбекистоннинг маданий меросини сақлаб қолиш ва кўпайтириш масалалари бўйича маҳаллий илмий ходимлар ва хорижий мутахассислар жалб этилган. "Ўзбекистон маданий мероси дунё тўпламларида" лойиҳаси ушбу соҳадаги ҳамкорликнинг ёрқин намунаси.

Бу ҳақида АҚШнинг Марказий Осиё ва Кавказ институти раиси, маданият ва ҳуқуқ масалалари бўйича эксперти Фредерик Старр шундай дейди: "Ўзбекистон маданий меросини улкан айсбергга ўхшатиш мумкин. Кўпчилик унинг сув сатҳидан кўриниб турган қисми ҳақида маълумотга эга. Ҳали дунёнинг қанча-қанча кутубхоналарида, музейларида, илмий муассасаларида халқимизнинг минг-минглаб дурдоналари сақланмоқда. Бу ҳали улкан тамаддунга эга бўлган халққа тегишли хазинанинг бутунги кунгача етиб келган қисми, холос" [3, 1].

Ўзбекистон Электрон оммавий ахборот воситалари Миллий ассоциацияси, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистонга оид хориждаги маданий бойликларни тадқиқ этиш маркази, Ислом цивилизацияси маркази, Маданият вазирлиги сингари давлат ва жамоат ташкилотлари ташаббуси билан "Eriell group" компанияси Конрад Аденауэр жамғармаси ҳамда ЮНЕСКО ваколатхоналари ҳомийлигида амалга оширилаётган ушбу лойиҳа Буюк Британия, Германия, Россия, АҚШ, Туркия, Чехия, Франция ва Япония каби давлатларни ўз ичига қамраб олади.

Мазкур лойиҳа дунё музейларида сақланаётган Ўзбекистон маданий мероси ҳақида мамлакат аҳолиси, хусусан, ёшлар билан кенг жамоатчиликни ўзбек халқининг бебаҳо маънавий бойлиги билан таништириш, ўзбек заминида дунёга келган буюк олимларнинг жаҳон цивилизацияси ривожига қўшган ҳиссасини чуқур ўрганиш, дунё музейларида сақланаётган маданий меросимиз коллекцияларининг тўлиқ маълумот базасини яратиш имконини беради.

Лойиҳа доирасида 2017 йилда катта ишлар амалга ширилди. Чет эл музейларида ва шахсий коллекцияларида сақланаётган артефактлар ҳақида маълумотлар тўплаш учун 30 дан ортиқ илмий сафарлар ташкил этилди. Россия Федерациясида сақланаётган мамлакатимиз моддий ва бадиий маданиятининг хотирасига бағишланган 10 та китоб-альбом чоп этилди. Мазкур ишни амалга оширишда турли мамлакатлардан 50 дан ортиқ олимлар иштирок этишди.

Россия Фанлар Академиясининг Шарқ қўлёмалари институти коллекциясидан "Катта лангар Куръони", "Ҳусайн Бойқаро Девони", "Темур Тузуклари", "Равзат - уссафо", "Меърожнома" каби Ўрта асрларга тегишли қўлёмаларнинг оригинал нусхалари кўчирилиб, давлат ташкилотларига туҳфа қилинди. Лойиҳа ижодий гуруҳи 16 та ҳужжатли фильмни суратга олди.

2017 йилнинг май ойида Тошкент ва Самарқандда, ноябрь ойида Тошкентда халқаро форумлар ўтказилди. Унда дунёнинг 45 мамлакатидан 500 дан ортиқ олимлар иштирок этди, юздан ортиқ илмий маърузалар тингланди.

Тадбирда ЮНЕСКОнинг маданият ишлари бўйича бош директори ўринбосари Эрнесто Ренато Оттон Рамирес иштирок этиб охириги йилларда Ўзбекистонда моддий ва маънавий меросни сақлаш борасида амалга оширилаётган чоратадбирларнинг аҳамияти хусусида тўхталиб ўтди. Жумладан, "Ўзбекистоннинг бой маданий мероси нафақат мамлакатда, балки бутун дунёда - Европа ва АҚШнинг асосий музейларида ва бошқа мамлакатларда сақланаётир ва уни жаҳонга кўрсатиш устида катта ишлар олиб борилмоқда. Ўйлайманки, Ўзбекистоннинг бу масалага айнан мана шундай жиддий ёндашуви - тадқиқот, изланишлар, янги илмий тузилмалар ва бу лойиҳалар тузиши - бу кўплаб мамлакатлар учун намунадир. Тадқиқот, бу - нафақат академик билимлар, балки фарзандларимиз, янги авлод учун муҳим тушунчаларни узатишнинг ўзига хос йўлидир. Биз ЮНЕСКО Ўзбекистон билан фаол ишлаётганидан жуда хурсандмиз"

[4].

Медиа-ивент чоғида Ўзбекистоннинг Франция тўпламларида сақланаётган маданий меросига бағишланган маърузалар тингланди. Лойиҳа доирасида Абу Али Ибн Сино, Мирзо Улугбек, Алишер Навоий каби аждодларимизнинг Франция миллий кутубхонасида сақланаётган қўлёзмалари ҳақида ҳикоя қилувчи китоб-альбом чоп этишга тайёрланмоқда. Лувр ва Франциянинг бошқа музейларида сақланаётган Ўзбекистон маданий меросининг ноёб артефактлари ҳақида ҳикоя қилувчи китоб-альбомлар тайёрланмоқда.

Медиа-ивент чоғида "Ўзбекистон маданий мероси тўпламларида", "Ўзбекистон обидаларидаги битиклар" сингари лойиҳалар туркумидан чоп этилган китоб-альбомлар, нодир қўлёзмаларнинг факсимиле нусхалари ЮНЕСКО, Франциянинг етакчи музей ва кутубхоналарига Ўзбекистоннинг Франциядаги элчихонасига беғараз сифатида топширилди.

Бу борада Ўзбекистон Электрон оммавий ахборот воситалари миллий ассоциацияси (ЎЗЭОАВМА) ташаббуси билан бир қатор давлат, жамоат ва халқаро ташкилотлар ҳамкорлигида амалга ошириляётган "Ўзбекистон маданий мероси - дунё тўпламларида" мега-лойиҳаси ҳам катта аҳамиятга эга. Лойиҳа доирасида хорижий музей ва шахсий коллекциялардаги Ўзбекистон маданияти ва санъатига тегишли артефактларни аниқлаш, уларни ўрганиш мақсадида ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Мазкур сафарларда қўлга киритилган маълумотлар асосида 10 жилдли китоб-альбом нашр қилинди. Улардан бир қатор мамлакатлардаги музей ва коллекцияларда сақланаётган Ўзбекистонга оид тарихий ҳужжатлар, археологик топилмалар, халқ амалий санъати ва миллий ҳунармандчилик намуналари, қадимий қўлёзмалар, тасвирий санъат намуналари ҳақида ўзбек, инглиз, рус тилларида қимматли маълумотлар ва фотосуратлар ўрин олган. Ижодий гуруҳ томонидан ушбу мавзуларга оид 20 та ҳужжатли фильм тасвирга олинди.

Катта Лангар Қуръони Қуръони Каримнинг бизгача етиб келган энг қадимий ва бебаҳо нусхаларидан саналади. Қўлёзма VIII аср охирларида пергаментга куфий-ҳижозий хатида битилган. Нива дарёсининг соҳилида, Россия Фанлар академиясининг Шарқ қўлёзмалари институтида ана шу муқаддас китобнинг бизга етиб келган энг катта қисми 81 саҳифаси сақланади. Бутун дунёга машҳур Усмон Қуръонининг нодир нусхаларидан бири саналган ушбу қўлёзма Россия Фанлар академиясининг Шарқ қўлёзмалари институтига Қашқадарё вилоятининг Қамаш тумани Катта Лангар қишлоғидан бориб қолган. Бу китобнинг яна 16 саҳифаси Ўзбекистонда - Катта Лангар қишлоғида, Тошкент ва Бухорода сақланади.

"Темур Тузуклари" Амир Темурнинг ҳаётлигида ёзилган. Бу бебаҳо асар икки қисмдан Амир Темурнинг етти ёшидан бошланган таржимаи ҳоли ва сиёсий, ҳарбий, маданий ва бошқа йўналишдаги панд-насихатлари, ўғитларини ўз ичига олади. Ҳар икки қисмда ҳам биринчи шахс - Амир Темур тилидан ҳикоя қилинади. "Темур тузуклари" давлат, армия, мамлакат ва жамиятни бошқаришда муҳим қонунлар жамланмаси бўлиб ҳизмат қилади. Буюк Соҳибқирон ана шу тузуклар асосида марказлашган қудратли мамлакат барпо этиб, уни бошқариб келганлар.

Бу бебаҳо қўлёзмаларнинг факсимиле нусхалари бу борада жуда катта тажрибага эга бўлган Европанинг машҳур босмахоналарида чоп этилиб, қўлёзмалар олтин билан сайқалланиб, махсус қоғозларда, оригиналга жуда яқин кўринишда

кўчирилган. Россия Фанлар академияси Шарқ қўлёзмалари институти ҳамда Франция Миллий кутубхонасида сақланаётган бу нодир қўлёзмаларнинг факсимиле нусхалари "Шарқ ёзма ёдгорликлари дурдоналари" лойиҳаси доирасида Ўзбекистонга тақдим этилиши кузатилмоқда.

Ана шундай бадиий маданиятнинг бебаҳо дурдоналаридан яна бири Хусайн Бойқаро девони "Девони Хусайний" бўлиб, Темурийлар даври китобат санъатининг энг гўзал ва беқиёс намуналаридан ҳисобланади. Хусайний таҳаллуси билан шеърлар битган Ҳирот ҳукмдори, Темурийлар сулоласининг вакили Султон Хусайн Бойқаро қаламига мансуб. Унинг ўзига хослиги шундаки, ушбу шеърый тўпламнинг ҳар бир саҳифаси олтин билан сайқалланган, нафис миниатюралар билан безатилган. Девон Хуросонда китобат санъати юксак даражада ривожланган бир пайтда Ҳиротда тузилган. Тадқиқотчиларнинг фикрича, китоб Хусайн Бойқаронинг шахсий кўрсатмасига кўра ёзилган. Ушбу китобга ҳазрат Мир Алишер Навоийнинг ҳам муборак назари тушган. Хусайний газаллари моҳир хаттот Султон Али Машҳадий томонидан кўчирилган. Бу бебаҳо қўлёзма Шарқ Уйғониш даврининг нодир дурдонасидир.

"Меърожнома - туркий адабиётнинг бебаҳо ёдгорлиги бўлиб, XIV асрда ўзбек шоири Ҳайдар Хоразмий томонидан битилган. Асар араб ва уйғур ёзувларидан фойдаланган ҳолда мумтоз ўзбек тилида - қадимги туркийда ёзилган. Асар Соҳибқирон Амир Темурнинг ўғли, буюк олим ва шоҳ Мирзо Улуғбекнинг отаси Шоҳрух Мирзо топшириғи билан яратилган. Қўлёзма яратилишида ўз даврининг энг яхши миниатюрочи рассомлари иштирок этган асар бўлиб, 84 саҳифани ўз ичига олган "Меърожнома" нинг 70 саҳифасини муҳташам миниатюралар ташкил этади. Унда Ислом пайғамбари Муҳаммад (с.а.в.) нинг меърожга чиқишлари, бир кечада Маккадан Қуддусга бориб, Масжидулақсонни зиёрат қилишлари билан боғлиқ миниатюраларни ҳам кўриш мумкин. Ушбу бебаҳо қўлёзма Франция Миллий кутубхонасида сақланмоқда.

Шарқ тарихининг етук билимдони Мирхонд қаламига мансуб бўлган "Равзатус-сафо" ("Софлик боғи") катта ҳажмли асар бўлиб, бу асарда пайғамбарлар, хусусан Расулulloҳ (с.а.в.)нинг ва ул зотнинг халифалари, Шарқда ҳукмронлик қилган бир қанча сулолаларнинг тарихи ҳикоя қилинади. Бу тарихий асарнинг муаллифи Мирхонд (1433-1498) Хуросон давлати сарой тарихчилари мактабининг ёрқин вакили ҳисобланади. Қўлёзма кўплаб гўзал миниатюралар билан безатилган. Шунини алоҳида таъкидлаш жоизки, замонавий маданиятшунослик фанида глобаллашув шароитида маданиятларнинг ўзаро алоқадорлиги демократия, плюрализм, толерантлик принципларига асосланиши кераклиги татбиқ қилинмоқда.

Россиянинг Санкт-Петербург шаҳрида ўтказилган "Ўзбекистон маданий мероси - халқлар ва мамлакатлар ўртасида мулоқотга йўл" иккинчи халқаро конгрессида дунёнинг турли ҳудудларидан 300 олимни ўзида бирлаштирган Ўзбекистон маданий меросини ўрганиш, асраш ва тарғиб қилиш бўйича Бутунжаҳон жамиятининг таъсис этилиши мамлакатимиз тарихида катта воқеа бўлди. Чунки, бундай нуфузли ташкилот, халқаро жамият дунёнинг бирор мамлакатада ташкил этилмаган. Халқимизнинг бой ва бетақрор меросини янада кенгроқ тарғиб этиш, чуқур ўрганиш орқали дунё олимлари билан ҳамкорликда ҳали кўпчиликка сир бўлган муҳим янгиликлар билан барчани бохабар қилмоқда.

Масалан, дунёга машҳур олим, тарих фанлари доктори, санкт-петербурглик Ефим Резваннинг Ўзбекистон ҳудудига тегишли бўлган, бугун дунёнинг турли

ҳудудларида сақланаётган 114 та Қуръон нусхалари ҳақидаги қизиқарли маълумотлари дунё олимларини ҳайратга солмоқда. Шундай маълумотлардан яна бири, Япониянинг Миҳо музейи мутахассиси Сергей Лаптев қадимий сопол кошинлар сирини топиш устида изланмоқда.

Албатта, юртимиздаги тарихий обидалар гумбазлари асрлар ўтса-да, ўз тусини йўқотмайдиган ўзига хос сирли кошинлар билан қопланган. Ўтмишда боболаримиз бу гумбазларга ранг беришда турли сирли технологиялардан фойдалангани, жаҳон олимлари ва юртимизнинг фидойи олимлари ҳамкорликда бундай сирни очиш ва халқимизга инъом этиш борасида тинмай меҳнат қилмоқдалар.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепциясининг қабул қилиниши ва бу қарорда миллий маданиятни янада ривожлантиришга тўсқинлик қилаётган бир қатор тизимли камчиликлар мавжудлигига алоҳида эътибор берилди.

Қарорда - "Замонавий медиа маконда миллий маданиятимиз муносиб ўрин эгалламагани, соҳага ахборот-коммуникация технологиялари тўлиқ жорий этилмагани соҳани кенг тадқиқ ва тарғиб этиш, халқаро маданий жараёнларга талаб даражасида интеграция қилишга йўл бермаяпти" [1] - деб кўрсатилиши ҳам Ўзбекистон маданий меросини кенг ўрганиш ва унинг жаҳон цивилизациясидаги тутган ўрнини кенг тарғиб қилиш бугунги куннинг энг долзарб вазифаси эканлигини биз соҳа мутахассислари олдига кўплаб янги вазифалар қўймоқда.

Ушбу концепциянинг муҳим жиҳати ва долзарб аҳамияти шундаки, жамиятнинг бир тизимда ривожланиши эмас, аксинча хилма-хил маданиятлар ва цивилизациялар мавжудлиги, уларнинг ўзига хос хусусиятлари билан боғлиқ кўп тизимли ривожланиш ғояси ҳам тақдим этилди. Аниқроқ айтадиган бўлсак, ҳар қандай тарихий жараёнларда барча жамият учун маданиятнинг аҳамияти беқиёслиги яна бир бор исботланиб берилди. Ушбу концепция орқали маданиятни фалсафий англаш ва асослаш билан боғлиқ инсоннинг табиат ва ижтимоий гуруҳида жисмоний, маънавий ва руҳий ҳаёт фаолиятининг шаклланиши ва ривожланишини назарий тушунтириш усуллари, таҳлилий услублари ишлаб чиқилди.

Бунинг ёрқин мисоли сифатида, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Туркий тилли давлатлар ҳамкорлик Кенгашининг Боку шаҳрида бўлиб ўтган еттинчи саммитида иштирок этиши ва мазмунли нутқ сўзлаши нафақат Ўзбекистон, балки барча туркий тилли мамлакатлар учун муҳим аҳамият касб этди.

Кейинги уч йил ичида Ўзбекистоннинг ички ва ташқи сиёсатида жуда катта ўзгаришлар кўзга ташланмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев узоқ ва яқин хорижий мамлакатлар қатори қардош туркий тилли давлатлар билан ҳамкорлик алоқаларини янги босқичга кўтариш борасида кенг қамровли ишларни амалга оширмоқда.

Ўзбекистоннинг Туркий тилли давлатлар ҳамкорлик кенгашида иштироки ушбу ташкилотнинг аъзо давлатлари билан сиёсий, савдо-иқтисодий, ҳуқуқ-тартибот, табиатни муҳофаза қилиш, маданий, илмий-техникавий, таълим, энергетика, транспорт, кредит-молия ва ўзаро манфаатли бошқа соҳаларда ҳамкорликни янада кенгайтиришга кўмак кўрсатиши кузатилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28 ноябрдаги "Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги ПҚ-4038-сонли қарори
2. Маврулов А., Бозаров Д. ва бошқалар. Шарқ ренессанси даври алломалари ва мутафаккирларининг илмий-фалсафий мероси. Монография. - Т.: "Сано стандарт", 2017.
3. Аҳмедов А. Аҳмад ал-Фарғоний. Маънавият юлдузлари. - Тошкент, 2006.
4. Абу Райҳон Беруний. Танланган асарлар. 1-жилд. - Тошкент: Фан, 1968.
5. Зоҳидов Ф. ва бошқалар. Шарқ алломалари мероси - фахримиз, ифтихоримиз. - Фарғона: "Фарғона" нашриёти, 2014.
6. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М., 1994.

ISSN 2181-0737

Doi Journal 10.26739/2181-0737

МАДАНИЯТ ЧОРРАҲАЛАРИ

ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ

CROSSROADS OF CULTURE

№2 (2019)

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амир Темуր пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000